

УДК 373.3/.5.015.3:159.955.5]:7

Скорик ТамараORCID 0000-0002-1442-6024
Researcher ID GBE-4746-2022
Scopus-Author ID 57219148730*Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: tamskorik@ukr.net***Капара Роман***Вчитель музичного мистецтва ліцею № 22
(м. Чернігів, Україна) E-mail: romaKapara@gmail.com*

МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Мета статті – визначити та обґрунтувати найбільш ефективні методи розвитку критичного мислення школярів засобами мистецтва.

Методологія. У процесі дослідження використано системний, інтегрований та синергетичний підходи до обґрунтування категоріального апарату дослідження та методів розвитку критичного мислення засобами мистецтва; теоретичні методи дослідження: системний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури для визначення методичних особливостей застосування методів розвитку критичного мислення на уроках мистецтва, обґрунтування висновків дослідження.

Наукова новизна. Обґрунтовано важливість та необхідність розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання. Запропоновано дієві методи розвитку критичного мислення засобами мистецтва, які можуть бути ефективно зреалізовані за умови дотримання спеціальної структури уроку – «виклик» – «осмислення» – «рефлексія». Визначено та адаптовано до уроків мистецтва методи розвитку критичного мислення із використанням засобів різних видів мистецтва.

Висновки. Розвиток критичного мислення в освітньому процесі має на меті змінити підходи до виховання особистості як такої, що бачить світ і створює себе з позиції гнучкості, самостійності та розуму. Така мета робить освітній процес осмисленим, більш комунікативним та рефлексивним.

Процес розвитку критичного мислення школярів передбачає взаємодію на різних рівнях: вчитель-учень, учень-учень, учень-група, вчитель-група і використання відповідних методів, що комплексно впливає на ефективність розвитку критичного мислення. Дотримуючись спеціальної структури уроку (виклик-усвідомлення-рефлексія) було розроблено і адаптовано до уроків мистецтва методи розвитку критичного мислення, які обґрунтовано як найбільш доцільні з точки зору синергетичного, компетентнісного та інтегрованого підходів.

Ключові слова: критичне мислення, методи розвитку критичного мислення, мистецтво, структура уроку.

Постановка проблеми. Впровадження особистіно-орієнтованого, інтегрованого, компетентнісного підходів до навчання зумовлено сучасними процесами реформування освітньої сфери (Закон України «Про освіту» (2017), Концепція Нової української школи (2016)), що потребує й нових підходів до змісту та форм організації освітнього процесу. Серед важливих компетентностей особистості, які формуються у закладах загальної середньої освіти, є здатність до критичного мислення, як показника оцінного ставлення до явищ дійсності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє мистецтво, яке відображає світ у художніх образах, які опосередковуються емоційним ставленням автора до нього, і тому має особливий вплив на почуття та емоції, формує чуттєве сприйняття оточуючого світу та естетично-оцінне ставлення до нього. Тож, розвиток критичного мислення школярів на уроках мистецтва є одним із основних завдань уроку.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Науковці досліджують сутність та компонентну структуру критичного мислення (С. Архіпова, Л. Елдер, О. Ковалевська, Р. Пол), шляхи та методи розвитку критичного мислення (Н. Вукіна, Н. Дементієвська, І. Сущенко)

особливості критичного мислення сучасного підлітка (Н. Харченко), технології розвитку критичного мислення (В. Козира, А. Кроуфорд, В. Макаренко, В. Саул), організаційно-педагогічні умови розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтва (Т. Скорик), особливості впровадження технології критичного мислення в початковій школі (Т. Колодій), методи розвитку критичного мислення (О. Колпакова, О. Пометун) тощо. Дослідження підкреслюють актуальність порушеної проблеми розвитку критичного мислення, визначають змістові аспекти технології розвитку критичного мислення учнів різних вікових груп, аналізують особливості впровадження методів розвитку критичного мислення, обґрунтовують організаційно-педагогічні умови перебігу процесу розвитку критичного мислення майбутніх учителів та учнів. Проте, вважаємо за доцільне актуалізувати питання розвитку критичного мислення школярів засобами мистецтва та виділити найбільш ефективні методи серед загалу методів навчання мистецтву.

Мета статті – визначити та обґрунтувати найбільш ефективні методи розвитку критичного мислення школярів засобами мистецтва.

Методологія дослідження. У процедурі теоретико-методологічного дослідження використано системний, інтегрований та синергетичний підходи до обґрунтування категоріального апарату дослідження та методів розвитку критичного мислення засобами мистецтва; теоретичні методи дослідження: системний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури для визначення методичних особливостей застосування методів розвитку критичного мислення на уроках мистецтва, обґрунтування висновків дослідження.

Наукова новизна. У статті обґрунтовано важливість та необхідність розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання. Запропоновано дієві методи розвитку критичного мислення засобами мистецтва, які можуть бути ефективно зреалізовані за умови дотримання спеціальної структури уроку – «виклик» – «осмислення» – «рефлексія». Визначено та адаптовано до уроків мистецтва методи розвитку критичного мислення із використанням засобів різних видів мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Критичне мислення визначається як здатність до аналізування інформації та оцінки її достовірності, формулювання суджень та їх аргументування, рефлексивної оцінки власних думок; здатність до визначення сильних та слабких сторін у вирішенні проблем та прийнятті рішень, а також до самокорегування власної діяльності (Є. Архіпова, Н. Вукіна, Н. Дементієвська, Л. Елдер, О. Ковалевська, Р. Пол, І. Сущенко).

Важливим аспектом визначення ефективних методів розвитку критичного мислення учнів на уроках мистецтва є дотримання синергетичного, компетентнісного та інтегрованого підходів у організації навчання. Гуманістичний зміст синергетичної парадигми, обґрунтований В. Кременем (2012), стосується філософії людиноцентризму, яка є виміром сучасної педагогіки і розглядає необхідність орієнтації на особистість та її саморозвиток. Компетентнісний підхід спрямовує освітній процес на формування й розвиток ключових (базових, основних) та предметних компетентностей особистості, формування здатності людини діяти в різних ситуаціях та забезпечує її розвиток [3]. Інтегрований підхід до навчання дозволяє використовувати засоби різних видів мистецтва у органічній єдності, використовуючи різні смисли та чинники впливу на особистість, поєднуючи різні системи світосприйняття та використовуючи дидактичний інструментарій різних видів мистецтва (Л. Аристова, Л. Масол).

Отож, за синергетичного, компетентнісного та інтегрованого підходів до вибору методів розвитку критичного мислення учнів слід зважати на універсальність цих методів, які можуть бути використані як на уроках мистецтва / музичного мистецтва / образотворчого мистецтва чи інших уроках гуманітарного циклу, так і в позаурочній роботі чи в закладах позашкільної освіти.

Зазначені підходи до вибору методів розвитку критичного мислення школярів обґрунтовують необхідність структурування за етапами уроку мистецтва: «виклик» – «осмислення» – «рефлексія».

Перший етап – «**виклик**» – актуалізація опорних знань. Завданням цього етапу є зацікавлення учнів, активізація діяльності, відтворення засвоєних знань та створення підґрунтя для подальшої роботи з новим матеріалом.

На цьому етапі уроку доцільно використовувати такі методи розвитку критичного мислення: «Дерево передбачень», «Кластер», «Знаю–Дізнався–Хочу дізнатися», «Мозковий штурм», «Світлофор», «Передбачення на основі опорних слів» та інші.

Розкриємо деякі більш деталізовано.

Метод «**Кластер**» [4] дозволяє систематизувати великий об'єм інформації у вигляді схеми та визначити ключові слова. Інформація представлена у вигляді кластера сприяє підвищенню інтересу, кращому сприйманню матеріалу, засвоєнню інформації на рівні творчого усвідомлення. «Кластер» створюється за такою схемою:

1. Посередині дошки, екрану, аркушу паперу записується ключове слово або речення.
2. Навколо нього записуються доповнення і вся відома інформація.
3. Довкола записаних слів записуються слова-супутники, що доповнюють дану тему.

Метод **«Дерево передбачень»** [2]. Метою є актуалізація наявних знань учнів та на їх основі вибудови плану вивчення нової теми. Учні можуть самостійно планувати хід уроку, що надає учневі більшої впевненості в собі, а вчителю – можливість визначити рівень інтересу дітей до теми, яка вивчається. На дошці зображується дерево, де стовбур – це тема уроку, гілки – причини (обґрунтування), листочки – передбачення. Орієнтуючись на тему уроку можна розробити з учнями його зміст. Задля досягнення результативності, вчитель пояснює, що кожне передбачення має бути обґрунтованим («тема» – «обґрунтування» – «передбачення»).

Метод **«Передбачення за опорними словами»** [5]. Метою є розвиток фантазії в учнів на основі отриманих знань, вмінь оцінювати свої знання і раціонально прогнозувати розвиток подій, стимулювання інтересу до отримання нових знань. Наприклад, вивчивши декілька тем з мистецтва слов'янських народів (музичні твори – мазурка, полька; картини – М. Калачова «Тиха ніч», «Поляни і Аскольд з Діром»); національний одяг слов'ян), вчитель пропонує за записаними ключовими словами скласти власну розповідь про мистецтво цих країн.

Метод **«Світлофор»** [10]. Метою є швидке опитування учнів та активізація навчальної діяльності. Вчитель заздалегідь розробляє перелік питань з вивченої теми та підбирає матеріали для сприймання творів мистецтва. Слухаючи питання, діти мають підняти зелений прапорець, якщо це вірне твердження і червоний, якщо не вірне, або зелений сигнал – знаю, червоний – не знаю. Інший варіант: зелений – хочу відповісти, червоний – відповіді немає. Наприклад, вивчаючи тему «Ритм у мистецтві. Сюїта», вчитель ставить такі запитання: Що таке ритм? Як можна зобразити ритм засобами образотворчого мистецтва? Які вам відомі знаки альтерації? Що таке сюїта? Сюїта «Пер Гюнт» програмний чи не програмний твір? Хто автор сюїти «Пер Гюнт»? Які вам відомі групи симфонічного оркестру? З якої країни родом «Хабанера» і «Болеро»?

Другий етап уроку – **«усвідомлення»**. Завдання цього етапу уроку полягає в опануванні нового матеріалу та усвідомленні актуальності набутих знань з мистецтва. На цьому етапі доцільно використовувати роботу в групах, парах, організовувати міжгрупові дискусії та завдання творчого характеру, що сприятимуть розвитку самостійності мислення і творчих здібностей учнів.

На етапі «усвідомлення» пропонуємо використовувати такі методи розвитку критичного мислення: «Майд-меппінг», метод «Прес», «Бортовий журнал», метод «Кубування», «Запитай автора», «Фішбоун», «Входження в картину».

Метод **«Майд-меппінг»** [8]. Метою є полегшення процесу сприймання і запам'ятовування нового навчального матеріалу через візуалізацію, розвиток творчих здібностей учнів та умінь систематизувати інформацію.

Наприклад, вивчаючи тему «Мистецтво Італії» в центрі дошки написана тема і розподіл її на музичне та образотворче мистецтво. Пізнаючи нові поняття, твори, напрямки і творчу діяльність авторів-митців, учні вписують їх в у відповідний розділ карти. Це дає змогу візуалізувати отримані знання і запам'ятати вивчений матеріал.

Метод **«Прес»** [7]. Цей інтерактивний метод розвиває в учнів комунікативні навички, вміння стисло формулювати і висловлювати власну думку, відстоювати свою позицію, аргументовано переконувати інших. Пропонуємо застосувати метод «Прес» на прикладі теми «Скандинавія – суровий і загадковий край». Для організації художнього сприймання було використано твори мистецтва: сюїта Е. Гріга «Пер Гюнт», картина Х. Даля «Вздовж Фьорда»; мультфільми «Русалонька» і «Як приборкати дракона».

Завдання передбачало такі етапи:

- I. Формування власної позиції (Мені сподобалась/не сподобались твори. Чому?)
- II. Захист власної позиції (Тому, що... Чому ти так вважаєш? Чому ти не згоден?). Навести приклади на користь своєї позиції.
- III. Підсумок (Чи знаходить підтвердження саме ця позиція? Що буде, якщо її змінити? Що ми маємо для цього зробити?).

Метод **«Фішбоун»** [6]. Мета методу – навчити учнів визначати аспекти проблемних питань з теми; навчити збирати та обробляти інформацію, розвинути навички знаходження аргументів та фактів для підтвердження, або спростування існуючої точки зору. Наприклад, вивчаючи тему «Мистецтво слов'янських народів» ми розділили риб'ячий скелет на три частини, де голова – це тема і проблемне питання, тулуб і кістки – це складові уроку і питання, на які учні відповідатимуть, як тільки отримають інформацію, або якщо уже щось відомо; хвіст – висновок з теми уроку.

Метод **«Входження в картину»** або **«В епіцентрі музичної події»** допомагає вчителю пробудити інтерес учнів до творів мистецтва та спонукати до їх аналізу, розуміння та власної інтерпретації. В основі даного методу лежить американська програма «Стратегії візуального мислення», розроблену когнітивним психологом Е. Хаусеном і музейним педагогом Ф. Єнавіном [11]. В основі даного методу

лежить три ключові питання: Що відбувається на цій картині? Що ви бачите, що змусило вас саме так вважати? Що ще ми можемо побачити, відчувати?

Цей метод передбачає роботу з візуальними видами мистецтв, але вважаємо, що його можливо застосовувати і під час вивчення музичних творів. Наприклад, А. Вівальді «Гроза» з циклу «Пори року». Дітям не повідомляється назва твору, а тільки його автор і пропонується прослухати. Перше питання «Чи сподобався твір?», друге питання – «Що відбувається?», третє питання – «Чому ви так думаете?». Після цього питання потрібно провести повторне слухання, щоб учні більш уважно дослухалися твору і навели докази вірності своїх тверджень. Четверте питання – «Де відбувається те, що ви чуєте?», та доповнюється уточнюючими питаннями: уявіть, що це буде за подія, якщо ви вдома; Що відбувалося в природі під цю музику? Яка б це могла бути пора року? Що б ви відчували в епіцентрі подій під цю музику? Які кольори вас оточували? Як би ти діяв, якщо б став учасником подій, що описує музика?

У кінці обговорення твору може з'явитися декілька його назв і учні, дізнавшись оригінальну назву, можуть з нею не погодитись. Отже, в контексті розвитку критичного мислення засобами музичного мистецтва, можемо назвати цей метод «**В епіцентрі музичної події**».

Третій етап уроку – «**рефлексія**». На етапі рефлексії, повторно оголошується тема уроку, а учні озвучують свої думки і враження щодо вивченого матеріалу, навчаються співставляти стару й нову інформацію, висловлюють власну точку зору, роблять висновки та ставлять нові цілі.

На етапі «рефлексія» пропонуємо використовувати такі методи розвитку критичного мислення: «Синквейн», «Незакінчене речення», «Кластер», «Вірні та не вірні твердження», «Бортовий журнал», «Асоціативний кущ», «Фішбоун», «Діаграма Вена».

Метод «**Синквейн**» [9] допомагає в ігровій, творчій формі закріпити та систематизувати набуті знання, зробити висновки і самостійно оцінити власну діяльність на уроці мистецтва. «Синквейн» за допомогою п'яти речень дозволяє учневі викласти власні почуття і уявлення про твори мистецтва. Формуючи синквейн учень подумки повертається до теми, яка вивчалась, згадує свої враження та переживання, які були під час сприймання та виконання творів.

Правила синквейну: 1-й рядок – іменник, що відображає тему (одне слово); 2-й – два прикметника, що розкривають тему; 3-й – три дієслова; 4-й – чотири слова, що описують враження, почуття чи ставлення до теми; 5-й – з чим асоціюється ця тема чи твір мистецтва.

Наприклад:

- 1 – Мазурка
- 2 – тридольна, жвава
- 3 – танцюється, звеселяє, бадьорить
- 4 – під музику хочеться кружляти
- 5 – святковий бал

Метод «**Незакінчене речення**» [1]. Це інтерактивний метод, що дає змогу учням навчитися стисло висловлювати свої думки, вільно говорити про своє ставлення до творів мистецтва та авторів, переконливо доводити власну позицію, спираючись на набуті знання. Суть методу «Незакінчене речення» полягає в тому, що вчитель заздалегідь готує незакінчені речення, а учні мають їх закінчити і пояснити, чому саме таке закінчення вони обрали.

Наприклад: На уроці мистецтва я дізнався... Мені було складно... Я зрозумів, що... Тепер я змію... Мені сподобалось...

Висновки і перспективи подальших розвідок. Використання методів розвитку критичного мислення на уроках мистецтва сприяє не тільки розвитку оцінного ставлення до творів мистецтва, а й розвиває в учнів здатність до аналізування, систематизації та оцінювання інформації, комунікативні навички та навички роботи в команді.

Модельовання вчителем проблемних ситуацій, які лежать в основі запропонованих методів розвитку критичного мислення на уроках мистецтва формує в учнів здатність до аргументування власних позицій, самостійної постановки питань, навички самооцінювання та самокоригування.

Розвиток критичного мислення школярів відбувається у процесі взаємодії на рівні: вчитель-учень, учень-учень, учень-група, вчитель-група та відповідних методів і засобів мистецтва. Виходячи з етапів спеціальної структури уроку мистецтва (виклик-усвідомлення-рефлексія) було розроблено і адаптовано методи розвитку критичного мислення, які обґрунтовано як найбільш доцільні з точки зору синергетичного, компетентнісного та інтегрованого підходів.

Перспективами подальших досліджень є визначення, обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов, які сприятимуть ефективності перебігу процесу розвитку критичного мислення школярів засобами мистецтва.

References

1. Колпакова О. Презентація «Метод незакінчене речення». Платформа Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-metod-nezakicene-recenna-477539.html> (дата звернення: 01.05.2023)
Kolpakova, O. Prezentatsiia «Metod nezakinchene rechennia» [Presentation «Incomplete sentence method»]. Platform «Vseosvita». Retrieved from : <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-metod-nezakicene-recenna-477539.html>
2. Колпакова О. Презентація методу розвитку критичного мислення. Метод «Дерево передбачень». Платформа «Всеосвіта». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-metodu-rozvitku-kriticnogo-mislenna-metod-derevo-peredbacen-475361.html> (дата звернення: 01.05.2023)
Kolpakova, O. Prezentatsiia metodu rozvytku krytychnoho myslennia «Metod «Derevo peredbacen» [Presentation of the method of development of critical thinking. The «Prediction Tree» method]. Platform «Vseosvita». Retrieved from : <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-metodu-rozvitku-kriticnogo-mislenna-metod-derevo-peredbacen-475361.html>
3. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. В кн.: *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи* : кол. монографія. Київ: К.І.С., 2004. С. 7–24.
Ovcharuk, O. V. (2004). Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu : stratehichni oriientyry mizhnarodnoi spilnoty [Development of the competence approach: strategic orientations of the international community]. *Competentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektivy – Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives* : coll. monograph. Kyiv, Ukraine : K.I.S, 7–24.
4. Омельчук Н. Технологія «Кластер» (зразки складання кластерів для різних класів з різних предметів). Платформа «Всеосвіта». URL: <http://surl.li/wlrg> (дата звернення: 07.05.2023)
Omelchuk, N. Tekhnolohiia «Klaster» (zrazky skladannia klasteriv dlia riznykh klasiv z riznykh predmetiv) [Technology «Cluster» (examples of clusters for different classes in different subjects)]. Platform «Vseosvita». Retrieved from : <http://surl.li/wlrg>
5. Пометун О. Як формувати у дітей навички передбачення на основі власного досвіду. Освітня платформа «Критичне мислення». URL: <http://surl.li/dywny> (дата звернення: 07.05.2023)
Pometun, O. Yak formuvaty u ditei navychky peredbachennia na osnovi vlasnoho dosvidu [How to form prediction skills in children based on their own experience]. Educational platform «Krytychne myslennia». Retrieved from : <http://surl.li/dywny>
6. Румянцева-Лахтіна О. Дидактичний лексикон. Фішбоун. Видавнича група Основа. URL: <https://osnova.com.ua/didaktichniy-leksikon-fishboun/> (дата звернення: 06.05.2023)
Rumiantseva-Lakhtina, O. Dydaktychniy leksikon. Fishboun [Didactics lexicon. Fishboun]. Publishing Group «Osнова». Retrieved from : <https://osnova.com.ua/didaktichniy-leksikon-fishboun/>
7. Сацик О. Використання інтерактивних методів на уроках образотворчого мистецтва. Освітній проєкт «На Урок». URL: <http://surl.li/dzkeh> (дата звернення: 07.05.2023)
Satsyk, O. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv na urokakh obrazotvorchoho mystetstva [Using of interactive methods in art lessons]. Educational project «Na urok». Retrieved from : <http://surl.li/dzkeh>
8. Найдьонова А.В. Интеллект-карты как инструмент эффективной работы с информацией. Посібник для педагогів та учнів. 2017. URL: <https://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83> (дата звернення: 01.05.2023)
Naidyonova, A.V. (2017). Intelekt-karty yak instrument efektyvnoi roboty z informatsiieiu [Intelligence maps as a tool for effective work with information]. A guide for teachers and students. Retrieved from : <https://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83>
9. Ночевчук М. Метод «Сенкан». Освітній проєкт «На урок». URL: <http://surl.li/dyslн> (дата звернення: 02.05.2023)
Nochevchuk, M. Metod «Senkan» [Method of «Senkan»]. Educational project «Na urok». Retrieved from : <http://surl.li/dyslн>
10. Черемохова Е. Використання інтерактивних вправ на уроках музичного мистецтва. Освітній проєкт «На Урок». URL: <http://surl.li/dzjze> (дата звернення: 02.05.2023)
Cheremokhova, E. Vykorystannia interaktyvnykh vprav na urokakh muzychnoho mystetstva [Using interactive exercises in music lessons]. Educational project «Na urok». Retrieved from : <http://surl.li/dzjze>
11. Housen, A. (2007). Aesthetic Development and Creative and Critical Thinking. Skills Study Publisher(s): Visual Understanding In Education. URL: <http://www.issuelab.org/permalink/resource/15725> (дата звернення: 05.05.2023).

Skoryk T.

ORCID 0000-0002-1442-6024
Researcher ID GBE-4746-2022
Scopus-Author ID 57219148730

*Pedagogical Sciences Doctor, Associate professor,
Professor at Arts Department,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: tamskorik@ukr.net*

Kapara R.

*Music teacher of lyceum № 22
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: romakapara@gmail.com*

METHODS OF DEVELOPING SCHOOLCHILDREN'S CRITICAL THINKING BY MEANS OF ART

The purpose of the article is to determine and justify the most effective methods of developing schoolchildren's critical thinking by means of art.

Methodology – *in the process of research, systematic, integrated, and synergistic approaches to the substantiation of the categorical research apparatus and methods of developing critical thinking using art tools were used; theoretical research methods: a systematic analysis and generalization of scientific and methodological literature to determine the methodological features of the application of methods of developing critical thinking on art classes, substantiation of research conclusions.*

Scientific novelty. *The importance and necessity of developing schoolchildren's critical thinking in the learning process is justified.*

Effective methods of developing critical thinking by means of art are proposed, which can be effectively implemented if the special structure of the lesson is followed: challenge – comprehension – reflection. The methods of developing critical thinking using the tools of various types of art have been determined and adapted to art lessons.

Conclusions. *The development of critical thinking in the educational process aims at changing approaches to the education of an individual as one who sees the world and creates oneself from the position of flexibility, independence, and mind. Such a goal makes the educational process meaningful, more communicative, and reflective.*

The process of development of schoolchildren's critical thinking involves teacher-student, student-student, student-group, and teacher-group interaction and the use of appropriate methods, which in complex implementation, contribute to the effective development of critical thinking. Adhering to the special structure of the lesson (challenge-awareness-reflection), methods of developing critical thinking were developed and adapted to art lessons, which are substantiated as the most appropriate from the point of view of synergistic, competent, and integrated approaches.

Keywords: *critical thinking, methods of developing critical thinking, art, lesson structure.*

Стаття надійшла до редакції 28.06.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор А. О. Міненко